

A nyolcvan éves Grétsy László köszöntése

Mintha tegnap lett volna, hogy 70. születésnapján népes közönség köszöntötte Grétsy tanár urat a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Megjelent egy emlékkötet (*Éltető anyanyelvünk*. Tinta Könyvkiadó, é. n. [2002]) 106 nyelvész és közéleti személyiség írásával. Alcíme ez volt: *Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata*.

A 80. születésnapra is készült egy ajándék az ünnepelt őszinte meglepetésére. Egy új, de a szerző által mégsem ismert Grétsy-könyv, ki tudja, hogy hányadik is. Összefogott az Édes Anyanyelvünk szerkesztősége az Anyanyelvapolók Szövetségével és az Alapítvány a Közjóért vezetőségével, és *Grétsy 80. Köszöntő könyv Grétsy László születésnapjára* címmel egy híján húsz tanulmányát egybefűzve kiadták (válogatott tanulmányait összegyűjtötték barátai, szerzőtársai: Balázs Géza, Kemény Gábor, Kovács Gyula, Maróti István, Anyanyelvapolók Szövetsége, Budapest, 2012. 192 oldal).

A szerkesztők ezt írják a kötetről az előszóban: „Grétsy Lászlót ugyanis leginkább gyakorlati, mindenkit segítő nyelvművelőként ismerik az emberek, de mi, nyelvészek tudjuk, hogy számos elméleti írása is van, amelyek megalapozzák a gyakorlati nyelvművelést. És ezeknek az írásoknak egy része már több évtizeddel ezelőtt jelent meg, másik része pedig gyakorlatilag hozzáférhetetlen kiadványokban. [...]

Kötetünkben Grétsy László 1959 és 2005 között született tanulmányaiból válogattunk. Ezek között helyet kapnak magyar nyelvi jelenségek első tudományos leírásai, a nyelvművelést megalapozó, illetve a nyelvművelésből elméleti következtetéseket levonó tanulmányok, valamint a magyar nyelv jelenével és jövőjével kapcsolatos állásfoglalások. Grétsy tanár úr kutatói pályájának kiemelkedő mozzanata az általa alkotott szóval szóhasadásnak nevezett párhuzamos alak- és jelen-

tésmegoszlás történeti és leíró szempontú elemzése (A párhuzamos alak- és jelentésmegoszlásról). A hézagpótló tanulmány kötetben is megjelent, a példatár azonban nem (sőt, a Nyelvtudományi Intézet költözései során el is veszett). Munkásságának másik fontos területe a nyelvváltozatok: az irodalmi és különösen a szakmai nyelv vizsgálata (pl. A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban, Köznyelvi és szaknyelvi szókincsünk fejlődése). Nyelvművelésünk kérdéseinek elméleti (grammatikai, filológiai, szociolingvisztikai, szociálpszichológiai) megközelítése található meg tanulmányainak újabb csoportjában (A szótévesztés lélektanáról, Nyelvi hibáztatások és ami mögöttük van, Van-e eredménye a nyelvművelésnek?, Egy figyelemre méltó kommunikációs zavartípus: a téves vonatkoztatás, Természetes, hogy nyelvi változás – de milyen?). Nyelvművelői gyakorlatának eredményeiből is születtek elméleti tanulmányok (pl. A legutóbbi másfél évtized szőmagyarító pályázati nyelvészszemmel). A tanulmányok újabb csoportját a nyelvpolitikai (nyelvstratégiai) írások jelentik, amelyek a magyar nyelv jelenkori és jövőbeli helyzetével, a nyelvi cselekvés elméletével foglalkoznak (Nemzetközpontú nyelvművelés, Nyelvhasználat és nemzeti tudat, Nyelvünk esélyei a harmadik évezredben)."

Grétsy László munkásságát több helyen méltatták már, legutóbb és legteljesebben talán a 70. születésnapján. Az azóta eltelt évtized – bár ünnepeltünk igazából csöndes visszavonulásra, pihenésre szánta – továbbra is bővelkedett eseményekben. Elsősorban az anyanyelvi mozgalom irányításában fáradhatatlan: az Anyanyelvápolók Szövetségének ügyvezető elnökéként (2008-tól tényleges elnökként), a kulturális kormányzat országos anyanyelvi pályázatok fáradhatatlan kiírójaként, bírálójaként.

Ünnepeltünknek az utóbbi években főleg kisebb írásai láttak napvilágot különféle gyűjteményekben, például *Anyanyelvi Őrjárat* I., II. (1999, 2002), *A szavak ösvényein* (2011), illetve egy hatalmas szöveggyűjteménye a magyar nyelvről (*A mi nyelvünk*, 2000). Az elmúlt tíz évben szerkesztője (társszerkesztője) volt a kulturális kormányzat anyanyelvi pályázataiból készült kiadványoknak (*Anyanyelvünkről – anyanyelvünkért*, eddig 13 kötetben). Nyomdában van, és 2012 karácsonyára meg is jelenik évtizedek óta dédelgetett nagy álma: a *Nagy nyelvijáték-könyv*.

Grétsy tanár úr az évtized első részében a TIT választmányi tagja is volt, részt vállalt a Nemzeti Kulturális Alap ismeretterjesztő kuratóriumának a tevékenységében is. Nyelvművelő rovatait folyamatosan gondozza az Élet és Tudományban, a Szabad Földben, a Tanítás – Tanulásban. 2000-től 2004-ig vezette Balázs Gézával közösen a Magyar Televízióban a *Szószóló* (később *Anyanyelvi szószóló*) című, mostanáig az utolsó élő anyanyelvi műsort. A Magyar Rádió *Esti beszélgetés – a szavakról* című műsorában ugyancsak folyamatosan szerepelt. Folyamatosan figyelemmel kíséri a magyar nyelv hete rendezvényeit, hiszen e fölött az eseménysorozat fölött már indulásakor is ott bábáskodott. Egyesületi vezetőként nagyban segítette a magyar nyelv napja (november 13.) megvalósulását – az ötletadó, ne feledjük, a nemrég elhunyt Graf Rezső volt.

Az elmúlt évtizedben több kitüntetést is kapott: Prima díjat, Magyar Örökség díjat (2007). 2009-ben az ELTE professor emeritusszá nevezte ki a Mai Magyar Nyelvi Tanszékre.

Bár a közéleti szerepléstől és a rádiós, televíziós, személyes előadásra szóló felkérésektől már tartózkodik, továbbra is minden anyanyelvi, nyelvi-kulturális eseményről tájékozódik, és támogatja is azokat. Így például adott szakmai tanácsokat A Magyar Nyelv Múzeuma (Széphalom) számára, és nagy vágya, hogy személyesen is megtekinthesse a megvalósult múzeumot. Még nem járt ott, de szinte mindent tud elbeszélésekből, leírásokból erről az intézményről.

Magáról visszafogottan beszél. Ám élete egyik legnagyobb barátjának, a sokban „párhuzamos életrajzú” Török Gábornak a 80. születésnapján tartott szegedi megemlékezésen nagyon személyes hírokat pendített meg, és ezek meg is jelenetek az *Egy autonóm ember* (Török Gábor emlékének, szerk.: Nagy L. János, Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2011) című kötetben. Így hát saját sorait idézzük: „Gábor, mint a jelenlévők közül sokan tudják, 1996-ban halt meg, s hagyta egyedül 46 évi házasság után azt a tündéri ifjú asszonyt, akit én 1955-ben mint ifjú feleségét megismertem. Az én párom, aki tehát már fél évszázaddal ezelőtt jól ismerte Gábort is, asszonykáját is, engem szintén 46 évi házasság után hagyott magamra néhány éve, amikor elvitte egy hirtelen támadt súlyos betegség. Igaz, nem nyom nélkül ment el, hiszen négy gyermekkel ajándékozott meg, s immár 12 unokám is van, mind csupa egyéniség. Mégis, szinte sorsszerű volt ez a párhuzam, s az is, hogy a két hajdani ifjú házaspár megmaradt két tagja fél évszázad után egymásra talált. Ha Gábor feleségével, Irmuskával, aki itt hallgatja, amit mondok róla, nem ismertük

volna egymást már több mint ötven éve, egészen biztosan mindketten magányosan morzsolgatnánk napjainkat, mivel 60 vagy 70 éves korban egy addig nem ismert és szintén 60-70 éves személlyel összekötni az életünket – gondolják csak meg! – kész öngyilkosság. De így, fél évszázados meghitt ismeretség után? Csak annyit mondok, a sors különös kegyelme” (uo. 53).

Grétsy tanár úr nagycsaládjá továbbra is évente megtartja a legendás nagycsaládi találkozótak – legutóbb a királyréti kisvasút egyik szerelvényét bérelték ki, ott ünnepeltek. Sajnos, 2011 ősze óta a nagyon tehetséges, kiváló nyelvészeti dolgozatokat felmutató Zsombor fia nélkül találkozhatnak csak.

Én nem voltam Grétsy tanár úr tanítványa, bár jó néhány előadását meghallgattam az egyetemen és konferenciákon, ám az elmúlt két évtizedben sokat dolgoztam vele együtt. Így akaratlanul is tanárommá vált, egyfajta szellemi közvetítővé az általa is ismert és szeretett édesapám és én-közöttem.

Az egyik legfontosabb, amit tőle tanultam: a derű. Nemrégiben beleástam magam a magyar szótörténetbe, és újra fölfedeztem Grétsy László *A szóhasadás* (1962) című könyvét. Meggyőződésem, hogy ez a könyv, a benne foglalt gondolatok messze túlmutatnak a szóhasadás jelenségén, és a magyar nyelv egyik legizgalmasabb történeti jelenségét tükrözik. Amikor ezt elmondtam Grétsy tanár úrnak, kicsit mosolygott, valamit ő is sejt, de nem mondja ki. Kértem, hogy ha van egy elfekvő példánya a beszerezhetetlen könyvből, adjon egyet. Adott, és – nem hiszik el, hogy milyen dedikációval: „Szeretettel ajánlom ezt a könyvet a hároméves Gézukának, akiben a távolabbi jövő egyik jeles nyelvészét sejtem! Grétsy Laci bácsi, 1962. okt. 31.”

Köszönöm, Tanár úr! További derűs és eredményes alkotó éveket, minden napra jutó örömeiket kívánok.

Balázs Géza

professzor
ELTE BTK

Magyar Nyelvtudományi
és Finnugor Intézet